

REBREANU, CREATORUL REPREZENTĂRII LITERARE MIC- BURGHEZE A ȚĂRĂNIMII

Costi ROGOZANU

Universitatea „Lucian Blaga” din Sibiu
Lucian Blaga University of Sibiu
E-mail: costel.rogozanu@ulbsibiu.ro

REBREANU, THE CREATOR OF THE PETIT BOURGEOIS LITERARY REPRESENTATION OF PEASANTRY

Abstract: Anca Parvulescu and Manuela Boatcă's *Creolizing the Modern: Transylvania Across Empires* provides a restructured reading grille for the canonical novel *Ion* by modernist-realist Romanian writer Liviu Rebreanu. Overall, the inter-imperial theoretical frame and method put forth by Parvulescu and Boatcă is fit to the task of decoding relevant aspects of the social representations of the peasantry in late Habsburg Transylvania. However, there are good reasons to suggest that “peripheral realism” would have been a more effective analytical tool. While some of the claims of the book have been discussed by literary critics at the time of publication of the novel, a re-reading of the novel in inter-imperial context lends those claims the comparative dimension that was conspicuously absent in the literary analysis of the novel following its publication.

Keywords: .

Citation suggestion: Rogozanu, Costi. “Rebreanu, creatorul reprezentării literare mic-burgheze a țărănimii.” *Transilvania*, no. 10 (2022): 40-45.
<https://doi.org/10.51391/trva.2022.10.05>.

Creolizing the Modern: Transylvania across Empires de Anca Parvulescu și Manuela Boatcă este o binevenită smulgere a unui roman clasic românesc, *Ion* al lui Rebreanu, din izolaționism estetic sau băltire naționalistă. Izolaționismul estetic are de departe cea mai mare întindere în istoria receptării lui Rebreanu. Atât de mare încât te întrebi cum de un autor de romane sociale a putut produce reacții critice atât de obsedate de „simboluri”, arhitectură a poveștii, stil, adică orice altceva decât „social”.² Băltirea naționalistă este acea interpretare simpistă, încurajată chiar de Rebreanu în unele discursuri, prin care țăranul devine un soi de picior de sprijin al națiunii. *Ion* este însăși povestea transformării Transilvaniei de după 1 decembrie 1918. Meritul cărții *Creolizing the Modern* este că încurajează ieșirea din cercul vicios estetizant-naționalist. Iar această mișcare capătă consistență atunci când avem deopotrivă o reîntoarcere la text (și destelenirea cu metode noi a unor situații și evidențe textuale) și o recontextualizare complexă, ținând cont de ceva ce s-a uitat constant, că avem de-a face cu un roman despre

viața unor oameni în Imperiul Austro-Ungar, nu cu povești despre ancestralitatea țărănimii române.

Creolizing the Modern slalomează printr-o bibliografie imensă a postcolonialismului, feminismului, criticii afectului și aduce în centrul interpretării referințe sociologice și istorice, deschizând posibilități pentru dezbateri nepurtate până acum în jurul realismului românesc. Metoda are riscuri inevitabile. În primul rând, o prea mare deschidere și „globalizare” a bibliografiei elimină drastic istoria receptării românești a romanului *Ion* care e, totuși, și atunci când e slabă, plină de semnificații prin ratările și reușitele ei. Apoi, dorința de a atinge teme noi duce la forțarea textului și la ignorarea unor alte contexte din biografia lui Rebreanu. Nu întotdeauna textele postcoloniale pot fi adaptate realităților transilvănene, dimpotrivă. Și, mai ales, nu întotdeauna putem găsi piesele unui naționalism al lui Rebreanu fără să înțelegem atitudinea din restul textelor autorului față de naționalism, antisemitism, xenofobie etc. Nu deranjează atât spiritul temerar în lipirea unei bibliografii globalizante de un roman atât de

„localizat”, cât nevoia de a contorsiona textul și destinul lui Rebreanu pentru potrivirea lui în matrici coloniale,³ „inter-imperiale” (conceptul pe care îl propun Boatcă și Parvulescu). De altfel, în unele momente, poate tocmai dorința de a plia un text clasic românesc pe bibliografia teoretică la zi în umanioarele Vestului aduce și rezultate clar pozitive: capitolul despre Laura Herdelea, personaj ignorat istoric de posteritatea critică a romanului.

Boatcă și Parvulescu vorbesc mult despre tăceri, despre muțenia unor categorii oprimate (romi, femei).⁴ Lipsa de articulare a nemulțumirii, a revoltei lor își are o explicație și în structura romanului, dar mai ales în felul în care a fost apoi receptat romanul. Există o tăcere semnificativă asupra unei jumătăți de roman, jumătatea mic-burgheză a romanului, despre lumea rurală cu aspirații urbane, civilizatoare (dascăli, preoți, avocați etc.).⁵ Critica menționează aceste secvențe ca și cum ar fi mici pauze de respirație într-un mare roman al țărănimii. Cantitativ, avem însă de a face cu un roman perfect împărțit între zugrăvirea lumii țărănești și zugrăvirea claselor imediat superioare, a micii burghezii și, undeva în fundal, a stăpânitorului imperial. E deja o marcă a noii critici, post-2010 atenția sporită acordată reparării acestei aberații în receptare. Boatcă și Parvulescu se înscriu în acest curent de recuperare a „celeilalte jumătăți” din *Ion*.

Într-una dintre recenziile de imediat după apariția romanului, Tudor Vianu zugrăvea magistral tensiunea dintre două tablouri, dar îndemna la ignorarea dimensiunii de clasă, care n-ar fi fost relevantă pe deplin:

„Nu trebuie să facem totuși greșeala de a crede că d-l Rebreanu ne-a oferit numai un roman social, în înțelesul strict al cuvântului. Dramatismul lucrării nu privește atingerea claselor sau a națiunilor”.⁶ Vianu subliniază importanța linia psihologice, pentru ca pe final să o ia razna de tot, văzând în caracterul *Ion* o forță care asigură perpetuitatea rasei: „Siguranța și unitatea gestului care își conduce viața prin pasiune la posesiunea pământului și la posesiunea femeii are o măreție reprezentativă; e poate sinteza celor două instincte cardinale care au asigurat persistența rasei. (...) În cazul acesta, *Ion* poate fi socotită drept adevărată poemă a Ardealului”.⁷

Vianu are intuiția excelentă a echilibrului social din universul lui *Ion* și își și contrazice apoi singur teza că tensiunea de clasă ar fi secundară în roman. Spune la un moment dat că un mic-burghez din Principate simte cam aceleași apăsări ca un mic-burghez din Ardeal, în ciuda diferențelor de compoziție etnică și de administrație (imperiu vs. autonomie de stat mic). Criticul observă tensiunea specifică realismului periferic, cehovian, „destinele umile” ale acestei categorii în special stând în centrul romanului, el însuși le acordă mai mult spațiu decât povestea lui *Ion*, dar apoi îndeamnă către centralitatea interpretării psihologizante și, în

fine, centrarea pe personajul principal *Ion*, ca mostră naționalist-bărbătoasă a perpetuității neamului.

În astfel de bălbâieli inițiale stau devierile interpretărilor care au urmat. În cronicile și capitolele următoare de prin monografii, analize, istorii literare, personajul *Ion* se tot umflă simbolic și psihologic, iar jumătatea de roman care zugrăvește zbaterele destinului umile (tip învățătorul Herdelea) își pierde pentru critici relevanța. Tendința estetizantă nu e mulțumită cu accentul pe social. Tendința naționalistă nu simte nevoia să scoată în evidență filonul oportunistului și demagogiei în figurile patriotice ardelenesti. Sigur că avem o lume care pare anistorică, lumea țăranilor, cu violență milenară, viol milenar, vitalitate milenară și tot blablau cunoscut. Și o lume istorică unde cetățeanul se ofilește în fața puterii, unde jocul oportunist distruge orice filon al exemplarității, orice sursă pentru un eventual eroism, unde patriotismul pare un joc pentru naivi.

Boatcă & Parvulescu redeschid această tensiune inițială, observată la început de critici, apoi făcută uitată, și bine fac. Autoarele vor să descompună romanul pe câteva direcții: naționalism, destinul femeii, destinul romilor, destinul inter-imperial al cetățenilor în funcție de etnie și gen. Chestiunea de clasă e rezervată doar nunațarilor din interiorul acestor probleme. Aici, autoarele se mențin în linia generală în care clasa socială e considerată nu prea relevantă în economia romanului. Se observă foarte bine că Laura și Ana, două destine ale femeii în Ardeal sunt și două destine trasate strict după clasă. Laura, femeia din mica burghezie, care are un moment de speranță la libertatea alegerii, dar apoi se autoreglează singură către un destin tipic al căsătoriilor pentru dotă. Ana, femeia fără voce din țărănime, tratată ca o piesă de schimb în interiorul unei tranzacții mai mari între Baci și *Ion*, între fostul parvenit și ambițiosul tânăr care caută averea.

Faptul că elementul de clasă este totuși ținut prea în penumbră viciază interpretarea. Mă refer chiar la această dorință de a interpreta constructul personajului *Ion* ca pe un compus patriarhal naționalist (și antiimperialist) la care aderă și Rebreanu, și de a nu observa totuși importanța construcției punctului de vedere narativ. Sunt destul rânduri în care autoarele atribuie direct niște intenții și păcate direct autorului, neinsistând asupra felului în care Rebreanu redă totuși viața acestei comunități.

Punctul de vedere este construit în bună tradiția ardelenescă pornind de la o particularitate care chiar ține de inter-imperialism: acea voce naratorială dospită într-un amestec de privire moralistă și mode literare realiste sau naturaliste, acea voce construită din amestecul de prezență a imperiului și tiranie a târgului mic, a micii comunități. Este, să zicem, vocea Slavici-Rebreanu-Agârbiceanu. O combinație fie de persoana a întâia plural cu vocea de predică moralistă a micii burghezii târgovețe, cum e la Slavici. Fie trecerea de la această perspectivă la achizițiile târzii ale naturalismului,

notația dură, competiția în scene „tari”, cum apar la Rebreanu.

O altă chestiune importantă este observarea mutațiilor pe care le suferă genul romanului naturalist la margine de imperiu Austro-Ungar. Este o mutație social-narativă, interdeterminată. Mica burghezie capătă o importanță românească teribilă pentru că ea joacă în același timp și rolul de oprimat, și rolul de ochi și urechi ai administrației imperiale. Personaje precum Belciug sau Herdelea sunt în același timp colaboratori cu „stăpânirea” și profitori din contestarea ei. În naturalismul fraților Goncourt sau chiar Zola exista o componentă voyeuristă a privirii burgheze, oricât de progresiste uneori (în cazul lui Zola) – era urmărirea „sălbaticilor” de lângă noi, însă interferența de clasă rămânea minimă, iar cinismul privirii aducea a juisare burgheză pe seama sărăciei și decăderii. În *Pământul* lui Zola, naratorul e un impasibil ochi rece care slalomează printre cruzimi țărănești, violuri, fapt divers, totul de la distanță. Rebreanu aduce modificarea periferică⁸ necesară, condiționată de tipica împărțire socială în periferie: cetățeni de ranguri inferioare variate, condiționate de rasă, etnie, gen, clasă, între care stau o clasă influentă, un coagulant și dizolvant al imperiului, în același timp, mica burghezie funcționează sprijinită prin investiții imperiale. Acest statut ambiguu al miciei burghezii face, zic eu, și mai greu de interpretat situații pe care autoarele cărții *Creolizing the Moder* le simplifică.

Punctul de vedere al miciei burghezii creează ruralul din *Ion*.⁹ Orașul, imperiul, creează satul, prin trimișii săi, prin soldații capitalismului de periferie: dascăli, preoți, avocați, ziariști, poeți etc. Indiferent că știm sau nu știm coincidențele biografice dintre Herdelea și destinul lui Rebreanu însuși, un personaj precum Titu este prin excelență mediatorul periferic. Situația lui e veșnic precară, nu are nici siguranța țaranului înstărit, nici siguranța angajatului imperial de rang întâi, destinul lui e să rezolve și să negocieze perpetuu tensiuni etnice și sociale și să supraviețuiască din compromisuri între aceste lumi. Transilvania ca „Americă internă”, după expresia lui Braudel¹⁰, este o perspectivă care deschide discuții importante în ceea ce privește esența granițelor estice ale civilizației vestice. Și ar deschide discuții interesante dacă am centra atenția asupra punctului de vedere care modelează întregul roman: lumea așa cum o vede un grup de mic burghezi din Bistrița. Țărănimea e observată prin ochii lor. Discreta burghezie și înaltă funcționărimă maghiară e văzută prin ochii lor. Și, ceea ce e cu adevărat aportul enorm al lui Rebreanu, propriile lașități și destine mici sunt redată tot de ei, fără pic de eroizare. Capitalismul Transilvaniei avea specificul periferiei pline de resurse, conservând în același timp oazele de ultramodernitate a etniei privilegiate social, nobilimea maghiară, dar și oazele de feudalism și înapoiere, iar această abordare a autoarelor ar fi ajutat tocmai la completarea extrem de utilă a observațiilor

strict estetizante despre importanța familiei Herdelea în constituirea universului din *Ion*. Această direcție nu li se pare, din păcate, prea utilă. Se observă foarte corect¹¹, și cu sprijinul unei bibliografii consistente, că există în astfel de zone un rol foarte important jucat de „agenții integrării capitaliste”, însă se pune accentul mai mult pe actori instituționali precum religia (căreia i se dedică ultimul capitol) și mai puțin pe constituirea unor subclase de agenți cu un rol ambiguu, contradictoriu adeseori (în educație, justiție sau religie).

Cărții îi dăunează centrarea pe conceptul de inter-imperialitate și lipsa contextualizărilor mai atente de comparativism literar. Prezența băncilor românești în Transilvania le este de ajuns autoarelor pentru a reconfirma faptul că aveam un sistem capitalist bine pus la punct. Însă rolul băncilor românești (din Principate) în Ardeal este și mai complex și revelator dacă punem alături *Trilogia transilvană* a lui Miklós Bánffy. Băncile românești jucau un rol de creștere a unor clase mijlocii care intrau în directă colaborare cu „stăpânitorii” (maghiari, sași etc.) în exploatarea unor zone precare rurale. De altfel, Rebreanu ne dă o idee despre acest tip de scenariu când descrie cariera lui Titu ca angajat al unui notar, martor direct la spolierea unor cetățeni din păturile inferioare. În carte este foarte bine scoasă în evidență prezența notarilor în fiecare colțșor din ținut, ei având o funcție extrem de importantă în urmărirea și reglarea regimului proprietății.¹² Însă ambiguitățile care încep din acest moment, faptul că notariatul e vârful carierei pentru unii români (alături de avocație) sau că ei sunt angajatorii românilor care reușesc să parcurgă un traseu educațional onorabil, sunt și ele grăitoare. În acest mediu zac și viitoarele dezamăgiri ale tânărului Titu.

Chestiuni sensibile precum antisemitismul unor pasaje din *Ion* privind personaje precum Avrum, cărciumarul, aduc etichete ferme unor forme clișeizate de discurs. Sigur că formulări precum „ovreiu” sau faptul că figura evreului e asociată cu „bani cu împrumut” sunt problematice. Însă mi se pare insuficient să folosim doar atât pentru diagnostice clare. Astfel de observații pe text ar trebui completate cu altele, fie contextualizante, cum se scria despre evrei în paralel în acea perioadă, în alte opere, lucru care ar scoate în evidență o atenție a lui Rebreanu de a nu agrava în niciun fel unele reflexe antisemite necondiționate ale vremii¹³. Fie, din nou, e nevoie de contextul întregii opere a autorului. *Ion* este insuficient pentru a trasa vreaun verdict legat de chestiunea evreiască și atitudinea lui Rebreanu. „Ițic ștrul dezertor”, nuvela lui Rebreanu publicată în presa vremii, în același an cu romanul *Ion* este o mostră de critică a extremismului de dreapta. De altfel, Rebreanu are constante intervenții publice, de pe poziții liberale, împotriva instigărilor venite dinspre extrema dreapta. Dar o nuvelă precum „Ițic..” ne și arată o intuiție solidă a tânărului prozator în legătură cu amenințarea antisemită¹⁴. Apoi, indirect, ar mai fi de discutat decizii

ale scriitorului privind tematica „evreului corupt și afacerist” inclusiv în romane cheie precum *Răscoala*, unde elimină orice formă de antisemitism în izbucnirea răscoalelor (un fapt real istoric, de altfel) care autorului i s-a părut irelevant¹⁵ în acea mișcare a maselor țărănești. Lua aceste decizii în plin avânt al extremei drepte în România. Este nevoie nu doar de clarificarea clișeeleor antisemite ale vremii, dar e absolut necesară poziționarea lui Rebreanu față de ele, abia aceasta fiind de discutat (alături de momente precum „Metropole”, 1931, și rânduri iresponsabile despre Italia fascistă). De altfel, această ambiguitate între denunțarea unor discursuri ale epocii și reflectarea lor în romanul realist al lui *Ion* mai apare de câteva ori în *Creolizing the Modern*, unica sursă a neînțelegerii fiind lipsa unei imagini precise de ansamblu asupra lui Rebreanu, atât ca scriitor, dar și ca figură publică.

Insensibilitatea sexistă caracterizează mare parte din receptarea critică a operelor lui Rebreanu. Este de aceea corectă întrebarea autoarelor: cum de măcar nu s-au gândit criticii să discute dacă scena de sex dintre Ana și Ion, în casa Anei, cu tatăl Anei dormind în aceeași cameră, nu e de fapt o scenă de viol? „If the critic is a version of the reader, the same applies to the figure of the literary critic. It says a lot about Romanian literary criticism and its attending professoriate that this scene in Rebreanu’s *Ion*—arguably the most canonical text in Romanian literature—has never led to a discussion of rape.”¹⁶ Acest „never” e aruncat prea ușor. Chiar în recenzia lui Vianu de care vorbeam, eticheta acelei scene de sex din partea criticului e clară: „Dorește însă pămînturile lui Vasile Baciuc care are o fată. De aici violul fetei, certurile și bătăile pentru înzestrare, căsătoria. Scopul e urmărit cu stăpânirea și preciziunea unui scelerat” (s.m.)¹⁷. În forma propusă de Pârvolescu și Boacă, se caută un vinovat în complicitatea naratorului:

„The narrator quickly dismisses Ana’s pleas: «she blabbered in his ear, crying without resisting [și-i lihai în ureche, plângătoare dar fără împotrivire]» (135, 193). This sentence is filtered through a narrator who claims access to characters’ actions, thoughts, and emotions. Victims of sexual violence are expected to resist, and crying is a mode of resistance. Therefore, the rendering of Ana’s pleas as «crying without resisting» constitutes an eloquent narrative strategy. It anticipates and placates a future charge of sexual violence. A second modality of silence thus diffuses the possibility of narrative outrage over sexual violence.”¹⁸

Rebreanu introduce mereu această notă a refuzului și cedării în scenele de sex în care sunt implicate țărani. Violul, forțarea fetei apare ca o necesitate în lumea țărănească. Putem discuta deci violul la Rebreanu ca fiind mereu tratat ambiguu și din perspectivă de clasă. O scenă aproape asemănătoare are loc între Ion și Florica, cei doi iubindu-se, dar totul arătând din nou ca un atac

în fața căruia fata nu se poate apăra. Apoi, ar mai fi de spus că înainte cu doar câteva rânduri de scena între Ion, Ana și Vasile Baciuc, are loc scena întâlnirii dintre Titu și Roza Lang, mult mai calmă și mai senzuală. Obsedat de corespondențe, Rebreanu nu ratează nici ocazia de a pune în oglindă sexul mic-burghez și sexul țărănesc, senzualitatea și violul. Sau, dacă vrem să interpretăm inter-imperial, putem folosi acele notițe pe care Rebreanu și le lua din *Viața Românească*, de unde la un moment dat aflăm că rușii văd țăranul drept o ființă blajină și filozoafă, iar Zola (vesticii) văd țăranul ca pe o brută¹⁹. Influența lui Stere, poporanismul, pe de o parte, influența naturalistilor vestici de cealaltă și, în mijloc, o figură a țăranului care aduce mai mult a brută sub atenta observație a intelectualilor ardeleni care par rude cu Cațavencu.

În vara lui 1910, Rebreanu se afla la închisoare la Gyula (după scandalul cu banii de la popotă pe care tânărul ofițer îi răstăcise cumva, scandal care îi și încheie cariera militară). Acolo scrie și primul plan al scenei erotice dintre Ion și Ileana din romanul *Zestrea*²⁰, care avea să devină scena violului de mai târziu. În prima fază, scena era concepută mai mult ca o scenă aproape comico-erotică, are un aer de farsă. Aportul de duritate vine mult mai târziu. Asta nu explică nimic din esența scenei în variantă finală, doar ne arată că în construirea scenei, referințele livrești, reperul naturalist au mereu o greutate aparte la Rebreanu. Trebuie cântărit cât din duritate aparține tiraniei ochiului mic-burghez, cât influenței naturalismului vestic.

Discuția este necesară, însă unele note ale autoarelor devin simpliste, ratându-se poate chestiuni inclusiv de laborator al romanului. Rebreanu își construia scenele „dure” în competiție cu alți scriitori realști și naturalști ai epocii. În timp ce scria *Răscoala*, de exemplu, îi scrie soției ca de pe o arenă a competiției naturaliste, vrând să întrecă în duritate anumite scene din Reymont: „Dacă ți-au plăcut scenele din Reymont e imposibil să nu te impresioneze cele din *Răscoala* mea, care, pot spune fără modestie, sânt nițelul mai puternice.”²¹ Este interesantă competiția durității între naturalști, evidentă de la Goncourt încoace. Scenele dure implicau și acea complicitate care irită și în vocea naratorului lui Rebreanu, implicau și o chestiune de artă poetică: cât mai dur înseamnă cât mai real. Din nou intrăm în chestiunea fantasmelor construcției „țărănimii sălbatice” de către observatorul mic-burghez vecin.²² Nu înseamnă că lumea dură patriarhală țărănească nu exista, că violența nu era cotidiană, înseamnă doar că modul lor de înregistrare e la fel de important.

Capitolul 6, „Feminist whims”, conține și cele mai rezistente pagini de analiză. Cum spuneam, este enorm deja că cercetătorii își amintesc încet să înlăture vâlul rural ca unic filtru pentru citirea romanului. Boacă și Pârvolescu observă chestiuni esențiale în ce privește plotul romanului despre zestrea fetei din mica burghezie.

Comparația dintre Ana și Laura, comparația dintre Laura tânără și îndrăgostită și Laura cea „serioasă” de mai târziu sunt clar de comentat și continuat în linia propusă de *Creolizing the Modern*. Tot așa cum anumite influențe trebuie revizuite și clarificate în perioada de formare a lui Rebreanu, în ceea ce privește influența vocilor unor femei intelectuale din spațiul public. S-a discutat puțin spre deloc importanța revistei *Viața românească* în formarea tânărului Rebreanu, printre figurile cu cea mai mare influență fiind și Izabela Sadoveanu, excelentă voce a criticii perioadei care oferea sinteze și recenzii despre tot ce era nou pe scena literară europeană²³.

În fine, ar mai fi de discutat concluzia că Rebreanu virilizează proiectul naționalist ardelenesc prin figura lui Ion, care apare ca soluție vitală prin opoziția cu palizii și devirilizații Herdelea, tatăl și fiul:

„Rebreanu's text aims to change this dynamic in Titu's generation by infusing Transylvanian Romanian men with a substantial dose of peasant virility, at the very moment in the region's history that the peasantry is being reinterpreted as the repository of Romanianness. The node at which the novel's documentary value is most consequential is in its dramatization of the uneasy complicity between an idealist anti-imperial intellectual and a determined but violent peasant”²⁴

Complicitatea lui Titu în planul lui Ion de a lua pământul este știută. Dar nu e o complicitate involuntară

cum am vrea să pară. Titu este cel care subtil îi livrează planul lui Ion, iar acesta îi mulțumește (planul e chiar cel violent, cu sfârșit tragic pentru Ana). Scenele caricaturale din alegeri, figura lașă a bietului învățător care nu mai știe cum să-și păstreze slujba ne arată contrapartida ironică, dezvrăjirea patriotismului ardelenesc, aici Rebreanu având clar o intenție polemică. Figura lui Ion este una virilizatoare, așa o interpretează și Vianu, oarecum, în recenzia citată. Însă Vianu arată și importanța pentru Rebreanu în descrierea patriotismului ca pe o lung șir de eșecuri și compromisuri, unde nu e nici vorbă de „lupte” și „eroism”. Deci nu mi se pare atât de clară intenția „virilizatoare”. Mai interesantă e influența pronunțată a naturalismului vestic asupra punctului de vedere din care e redată lumea țărănească, alături de tradiția unui Caragiale curățat de umor prin care e recuperată clasa fără corespondență în Vest, mica-burghezie de margine de imperiu.

Cartea *Creolizing the Modern* rupe monotonia infinit estetizantă a receptării operei lui Rebreanu. Un roman realist are măcar o miză a zugrăvirii unei tensiuni sociale, dacă nu o miză socială direct. Iar discuțiile cu care am rămas restanți din această perspectivă sunt numeroase. Cartea semnată de Parvulescu și Boatcă este un bun pretext pentru recitirea atentă a operei lui Rebreanu și pentru reinterpretarea ei având la îndemână noi sensibilități și noi antrenamente teoretice la îndemână.

Note:

1. Anca Parvulescu, Manuela Boatcă, *Creolizing the Modern: Transylvania across Empires* (Ithaca: Cornell University Press, 2022). Un fragment în limba română cu o introducere lămuritoare poate fi găsit în Anca Parvulescu, Manuela Boatcă, „Creolizarea modernității”. *Transilvania*, nr. 5 (2022): 53-56. Urmează o traducere în Anca Parvulescu, Manuela Boatcă, *Transilvania între imperii. Rebreanu și modernitatea în Ion* (Cluj-Napoca: Idea, în curs de apariție).
2. Cu excepția unora care evită direct aceste subiecte. Vezi, de exemplu, interpretarea lui Mihnea Bâlici la *Adam și Eva*: „Adam și Eva este primul dintre experimentele scriitorului care nu doar că renunță la topos-ul regionalist în favoarea Bucureștiului, ci chiar evită cu totul teme sociale și istorice care au făcut obiectul romanelor sale canonice”. Mihnea Bâlici, „Conceptul de inter-imperialitate în periferie: modelul Wallerstein și cazul romanului Adam și Eva de Liviu Rebreanu”, *Transilvania*, nr. 10 (2022): 70-77.
3. Vezi Maria Chiorean, „Adapting to Survive: Postcolonial Studies Today and the Emergence of the Inter-imperial Reading Method”, *Transilvania*, nr. 10 (2022): 1-14.
4. Chiar avanpremiera cărții a constat în publicarea unor articole extrem de puternic orientate spre aceste studii subalterne. Vezi Anca Parvulescu și Manuela Boatcă, „The longue durée of Enslavement: Extracting Labor from Romani Music in Liviu Rebreanu's Ion”, *Literature Compass* 17, nr. 1-2 (2020).
5. Vezi o discuție mai amplă cu privire la „intelectualizarea” țaranului ca personaj de roman abia în perioada postbelică în Teodora Dumitru, „Conceptul Iovinescian de «intelectualizare» a literaturii față cu ipoteza postbelică a țaranului «intelectualizat»”, *Transilvania*, nr. 2 (2021): 31-50.
6. Tudor Vianu, *Opere*, vol. 3 (București: Minerva 1973), 193.
7. Vianu, *Opere*, vol. 3, 197.
8. Din păcate, conceptul de inter-imperialitate propus de Boatcă și Parvulescu nu-mi pare a aduce mult în plus unui termen precum „periferie”, care mi se pare mai potrivit și mai puțin ambițios.
9. Vezi o analiză recentă a rețelei personajelor din *Ion* care arată că în timp ce eliminarea lui Ion dintr-o rețea de personaje construită pe interacțiuni dintre personaje nu schimbă mult, eliminarea lui Herdelea face să colapseze mai bine de jumătate de rețea. Vezi Vlad Pojoga et al., „The Character Network in Liviu Rebreanu's Ion: A Quantitative Analysis of Dialogue”, *Metacritic*

- Journal for Comparative Studies and Theory* 6, nr. 2 (2020): 23-47.
10. Parvulescu, Boacă, *Creolizing*, 46.
 11. Ibid., 50.
 12. Ibid., 52.
 13. Vezi, de exemplu, analiza cantitativă efectuată pe romanele perioadei 1844-1932: „Numărul de ocurențe și recurențe al «evreilor» crește și el în perioada 1919-1932, ca și cel al «rușilor», probabil rezultat al fluctuațiilor socio-politice de după Primul Război Mondial, în vreme ce coordonatele «ungurilor» scad substanțial în aceeași perioadă”. Vlad Pojoga, Daiana Gârdan, Ștefan Baghiu, Cosmin Borza, Iunis Minculete, Denisa Frățean, „Diversitate identitară în romanul românesc (1844-1932)”, *Transilvania*, nr. 10 (2020): 33-44.
 14. Este excelentă analiza lui Andrei Corbea, „«Dezertorul» Ițic Ștrul. Comentarii pe marginea nuvelei lui Liviu Rebreanu”, *Revista de istorie a evreilor din România* 4-5, nr. 20-21 (2019-2020): 228-246.
 - 15.
 16. Boacă, Parvulescu, *Creolizing*, 126.
 17. Vianu, *Opere*, vol. 3, 196.
 18. Ibid., 125.
 19. Articolul lui Nicolae Gheran în antologia lui Mircea Zăciu, *Liviu Rebreanu după un veac* (Cluj-Napoca: Dacia, 1985), 90.
 20. Nicolae Gheran, *Tânărul Rebreanu* (București: Albatros, 1986), 296.
 21. Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. 21. Corespondență de familie 1900-1943 (București: Academia Română, 2002), 378.
 22. Atenuată la noi abia odată cu Marin Preda, pe care l-am considerat primul „narator țaran” din literatura română: „Marin Preda innovated and conquered the audience through the literary offer of the most important historic character of the time: the proletarianized peasant. Some call them the «intellectual-peasant», but I call them «intellectual» because, finally, a social class that was silent for millennia starts to speak”. Costi Rogozanu, „The Socialist Realist Structure of Marin Preda’s Moromeții”, *Transilvania*, nr. 5 (2022): 76-80.
 23. Reiese asta din notele pe care scriitorul și le făcea conspectând *Viața românească*. Vezi Liviu Rebreanu, *Opere*, vol. 23 (București: Academia Română, 2002), 487.
 24. Boacă, Parvulescu, *Creolizing*, 137.

Bibliography:

- Bălăci, Mihnea. “Conceptul de inter-imperialitate în periferie: Modelul Wallerstein și cazul romanului Adam și Eva de Liviu Rebreanu” [The Concept of Inter-imperiality in the Periphery: The Wallerstein Model and the Case of the Novel Adam și Eva by Liviu Rebreanu]. *Transilvania*, no. 10 (2022): 70-77.
- Chiorean, Maria. “Adapting to Survive: Postcolonial Studies Today and the Emergence of the Inter-imperial Reading Method.” *Transilvania*, no. 10 (2022): 1-14.
- Corbea, Andrei. “«Dezertorul» Ițic Ștrul. Comentarii pe marginea nuvelei lui Liviu Rebreanu” [The “Deserter” Ițic Ștrul: Comments on Liviu Rebreanu’s Novella]. *Revista de istorie a evreilor din România* 4-5, no. 20-21 (2019-2020): 228-246.
- Dumitru, Teodora. “Conceptul lovinescian de ‘intelectualizare’ a literaturii față cu ipoteza postbelică a țaranului ‘intelectualizat’” [Lovinescu’s Concept of Literature “Intellectualization” Against the Post-War Hypothesis of the “Intellectualized” Peasant]. *Transilvania*, no. 2 (2021): 31-50.
- Gheran, Nicolae. *Tânărul Rebreanu* [The Young Rebreanu]. Bucharest: Albatros, 1986.
- Parvulescu, Anca, and Manuela Boacă. “The longue durée of Enslavement: Extracting Labor from Romani Music in Liviu Rebreanu’s Ion.” *Literature Compass* 17, no. 1-2 (2020).
- Parvulescu, Anca, and Manuela Boacă. *Creolizing the Modern: Transylvania across Empires*. Ithaca: Cornell University Press, 2022.
- Parvulescu, Anca, and Manuela Boacă. *Transilvania între imperii. Rebreanu și modernitatea în Ion*. Cluj-Napoca: Idea, forthcoming.
- Parvulescu, Anca, and Manuela Boacă. “Creolizarea modernității” [Creolizing the Modern]. *Transilvania*, no. 5 (2022): 53-56. <https://doi.org/10.51391/trva.2022.05.07>.
- Pojoga, Vlad, Daiana Gârdan, Ștefan Baghiu, Cosmin Borza, Iunis Minculete, and Denisa Frățean. “Diversitate identitară în romanul românesc (1844-1932)” [Diversity and Identity in the Romanian Novel (1844-1932)]. *Transilvania*, no. 10 (2020): 33-44.
- Pojoga, Vlad, et al. “The Character Network in Liviu Rebreanu’s Ion: A Quantitative Analysis of Dialogue.” *Metacritic Journal for Comparative Studies and Theory* 6, no. 2 (2020): 23-47.
- Rebreanu, Liviu. *Opere* [Works], vol. 21. Corespondență de familie 1900-1943. Bucharest: Academia Română, 2002.
- Rebreanu, Liviu. *Opere* [Works], vol. 23. Bucharest: Academia Română, 2002.
- Rogozanu, Costi. “The Socialist Realist Structure of Marin Preda’s Moromeții.” *Transilvania*, no. 5 (2022): 76-80.
- Vianu, Tudor. *Opere* [Works], vol. 3. Bucharest: Minerva 1973.
- Zăciu, Mircea. *Liviu Rebreanu după un veac* [Liviu Rebreanu after a Century]. Cluj-Napoca: Dacia, 1985.